

Agnieszka Anna Kania

mgr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
orcid.org/0000-0002-1705-8810
agnieszka.anna.kania@interia.pl

Standardy praw człowieka w Unii Europejskiej

Wprowadzenie

Pierwotnie współpraca między państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich rozwijała się na polu gospodarczym. Dopiero z czasem zaczęto dostrzegać potrzebę wspólnego działania w dziedzinach społecznych. Miłym krokiem społecznej integracji europejskiej było wyznaczenie standardów we wspólnym pojmowaniu praw człowieka przez stworzenie jednolitej regulacji prawnej w postaci Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r. (w brzmieniu z dnia 12 grudnia 2007 r., dalej: KPP, Karta)¹. Dzięki nowelizacji traktatów, dokonanej w 2009 r. Traktatem lizbońskim, KPP zajmuje miejsce szczególne w hierarchii źródeł prawa unijnego, tuż obok Traktatu o Unii Europejskiej² (dalej: TUE) i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej³ (dalej: TFUE). Art. 6 TUE stanowi, że KPP ma moc prawną, która jest równa obu traktatom. Na gruncie prawodawstwa unijnego dziedzina praw człowieka została więc podniesiona do rangi fundamentów, na których opiera się organizacja. Istotnym założeniem funkcjonowania Unii Europejskiej (dalej: UE, Unia) jest takie zbliżenie prawa i gospodarki, które umożliwi realną współpracę i zniwelowanie różnic bytowych społeczeństw państw członkowskich.

Niniejszy artykuł jest próbą podkreślenia w zarysie fenomenu oraz znaczenia praw człowieka w procesie zbliżania i jednolitego postrzegania prawa w państwach członkowskich Unii. Niezaprzeczalną rolę w tym zakresie odegrało stworzenie wspólnotowego instrumentu ochrony praw człowieka – Karty

¹ Dz.Urz. UE z 7.09.2016 r., C 202/02, s. 389.

² Dz.Urz. UE z 7.09.2016 r., C 202/01, s. 13.

³ *Ibidem*, s. 47.

praw podstawowych UE. Celem artykułu pozostaje wskazanie i omówienie tytułowych standardów praw człowieka w Unii.

Źródło standardów praw człowieka – art. 2 TUE

Nie sposób wyobrazić sobie w relacjach ponadnarodowych tak ścisłej współpracy, jaka występuje między państwami należącymi do organizacji unijnej, jeżeli różniłyby się one zasadniczo w pojmowaniu podstawowych gwarancji dotyczących godności, równości, demokracji i wielu innych wartości leżących u podstaw praw człowieka. W obecnym stanie prawnym nie jest to możliwe ze względu na obowiązywanie art. 2 TUE. Przepis ten wprost zaznacza, że godność, wolność, demokracja, równość, państwo prawne, prawa mniejszości narodowych, etnicznych, seksualnych i innych, a także inne prawa podstawowe, są wartościami, które stanowią fundament Unii.

Wykładnia i ramy tych wartości nie mogą być oparte na swobodnym uznaniu państw, ponieważ wypaczałyby ich istotę. Podlegają one interpretacji dokonywanej przez powołane do tego instytucje unijne i międzynarodowe w takim celu, aby ochrona tych wartości mogła być odpowiednio realizowana i tym samym była skuteczna na obszarze całej Unii. Natomiast aby taka była, musi być spójna, a to możliwe jest do osiągnięcia tylko na skutek wyznaczenia pewnych standardów. Bariere w ich przekraczaniu stanowi art. 2 TUE, zabraniając *explicite*, aby wymienione wartości były różnorodne dla państw członkowskich UE (wspólność wartości). Dopuszczalne jest przyjęcie pewnych odmienności, szczególnie tam, gdzie standard ochrony praw człowieka w prawie krajowym będzie wyższy i nie zakłóci integracji na polu ponadnarodowym. Przykładem takiego rozwiązania jest protokół nr 30 w sprawie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej do Polski i Zjednoczonego Królestwa⁴.

Ochrona wartości unijnego porządku jest zapewniona w niemalże takim samym stopniu także w krajach, do których należy odnieść pewne ograniczenia w stosowaniu KPP. Państwa te są związane postanowieniami Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (dalej: EKPC)⁵, a także przed przystąpieniem do organizacji są zobowiązane uprzednio przyjąć *acquis unijne* i respektować orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE (dalej: TSUE) i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC). Ponadto są one związane postanowieniami własnych konstytucji, których przepisy odpowiadają zasadom demokratycznego

⁴ Dz.Urz. UE z 9.05.2008 r., C 115/01.

⁵ Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.

państwa (wymóg przystąpienia do Unii). Odrębności dotyczą więc rozszerzania literalnych postanowień KPP w obszarach wyłączonych spod generalnej regulacji na podstawie protokołu⁶.

Standardy praw człowieka nie spełnią swojej funkcji, jeżeli będą stać w sprzeczności z przymiotami społeczeństwa europejskiego, dlatego powinny uwzględniać zasady pluralizmu, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz równości kobiet i mężczyzn (art. 2 TUE *in fine*).

Standardy praw człowieka zawarte w KPP

Doktrynalnie standardy praw człowieka⁷ definiuje się jako „wzorce praw i wolności jednostki wynikające z formułujących je aktów normatywnych”⁸, na które składają się: 1) przepisy materialnoprawne, 2) klauzule ograniczające, 3) klauzule derogacyjne i 4) wykładnia prawa⁹. Na gruncie tego artykułu standardy praw człowieka będą ujmowane w sposób swoisty jako wzorce ochrony wynikające z zasad ogólnych prawa unijnego, które znalazły wyraz w KPP i stanowią pierwowzór dla interpretacji konkretnych praw podstawowych, a nie wyłącznie jako konkretne prawa i wolności człowieka. Standardy praw człowieka w Unii należy podzielić na nadrzędne (źródło standardów), którym jest art. 2 TUE, i podrzędne – zawarte bezpośrednio w KPP i wpływające pośrednio z jej systematyki, normatywnej formy i treści oraz wykładni.

Standard 1. Trzy płaszczyzny praw, wolności i zasad

Karta praw podstawowych przedstawia ewolucję praw człowieka w trzech grupach. Grupy te odnoszą się do trzech płaszczyzn (obszarów, dziedzin) funkcjonowania człowieka w otaczającym go świecie i oscylują wokół trzech generacji praw człowieka. Mianowicie w KPP możemy wyróżnić prawa osobiste (cywilne), prawa polityczne, a także prawa gospodarczo-socjalne¹⁰ (ekonomiczne i socjalne oraz solidarnościowe). W doktrynie wskazuje się, że podział na kategorie, sekcje czy grupy praw człowieka nie ma żadnego wydźwięku praktycznego,

⁶ Zob. M. Jaśkowski, *Konsekwencje prawne Protokołu nr 30 w sprawie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej do Polski i Zjednoczonego Królestwa*, „Zeszyty Prawnicze” 2013, nr 4, s. 33.

⁷ Pojęcia standardów praw człowieka i standardów ochrony praw człowieka (względnie standardów ochrony w zakresie praw człowieka) stosuje się w doktrynie zamiennie i uzupełniająco.

⁸ J. Zajadło, *Standardy praw człowieka – uniwersalne czy relatywne?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 32, s. 415.

⁹ *Idem*, *Jaka aksjologia praw człowieka?*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 1, s. 4.

¹⁰ E. Skibińska, *Wprowadzenie*, [w:] *Twoje prawo. Prawo Unii Europejskiej*, red. A. Flisek, wyd. 21, stan prawny: 4 maja 2016 r., Warszawa 2016, s. XIX.

a prawa podstawowe są od siebie wzajemnie uzależnione¹¹. Wśród praw osobistych w KPP znajdziemy np. sztandarowe prawo do życia. Reprezentatywne dla praw politycznych jest choćby prawo do głosowania i kandydowania w wyborach, zarówno do Parlamentu Europejskiego, jak i w wyborach lokalnego przedstawicielstwa. Prawa gospodarczo-socjalne stanowią istotną grupę w prawodawstwie unijnym, gdyż uwidaczniają wartości misyjne Unii, a te organizacja starała się chronić od początków swojego istnienia, np. prawa pracownicze. Kwalifikacja danej wartości do jednej z płaszczyzn odbywa się przez odkodowanie przedmiotu ochrony danego prawa.

Stronę podmiotową norm prawnych KPP wyznacza zasada uniwersalności. Regułą jest szeroki sposób ujmowania podmiotu tych praw, a więc desygnatem jest tu każdy człowiek. Wyjątki od reguły zastrzeżono na rzecz obywateli Unii i w stosunku do praw adresowanych wobec określonych grup społecznych (np. obywateli państw trzecich)¹².

Standard 2. Normatywna postać praw podstawowych

Karta wprowadziła strukturalny podział praw podstawowych, grupując je w sześciu tytułach dotyczących:

- 1) godności, wolności – prawa sfery stricte osobistej,
- 2) równości, solidarności – standardy organizacji prawa i administracji,
- 3) praw obywatelskich i wymiaru sprawiedliwości – dyrektywy sprawowania władzy.

Wewnętrzna systematyka KPP pozwala w sytuacjach konfliktowych między wartościami na określenie ich hierarchii przez zastosowanie reguł wykładni systemowej. Doktryna postuluje, aby stworzyć narzuconą odgórnie wewnętrzną hierarchię wartości. Nie zawsze jednak można dokonać dychotomicznej hierarchizacji w sposób jednoznaczny i niebudzący zastrzeżeń ze względu na charakter normowanych dóbr¹³.

Karta stanowi zamknięty katalog praw człowieka¹⁴. Zgodnie z postanowieniami jej preambuły pojęcie praw podstawowych zostało podzielone na trzy składowe: prawa, wolności i zasady (pewne postanowienia zawierają także art.

¹¹ J. Kenner, *Economic and Social Rights under the EU Legal Order. The Mirage of Indivisibility*, [w:] *Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights – A Legal Perspective*, eds T. Hervej, J. Kenner, Oxford 2003, s. 3.

¹² E. Skibińska, *Wprowadzenie...*, *op. cit.*, s. XXI.

¹³ K. Kańska, *Karta praw podstawowych a przestrzeganie praw człowieka przez instytucje Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 25.

¹⁴ C. Mik, *The Charter of Fundamental Rights. Determinants of Protective Standards*, [w:] *Fundamental Rights Protection in the European Union*, ed. J. Barcz, Warszawa 2009, s. 74.

art. 51, 52 KPP oraz art. 6 TUE, który wprost wskazuje ten podział)¹⁵. Zostały tu stworzone trzy formy prawne, niejednolite treściowo i oddziałujące na przedmiot prawa podstawowego, które normują.

Prawa są szanowane i powstają na etapie prawotwórstwa. Zasady są przestrzegane oraz podlegają regułom ustalonym przez poszczególne państwa w ustawach i aktach prawa unijnego¹⁶. Część wartości cechuje mieszana forma prawna zasad-praw, np. godność¹⁷. Wolności są gwarantowane w granicach wynikających z prawa natury¹⁸, istoty wartości i tradycji charakterystycznej dla danego terytorium. Powstaje w ten sposób konstrukcja tzw. praw wolnościowych¹⁹, których konstytutywną cechą jest ukierunkowanie na ochronę przed nieuzasadnioną i pozbawioną podstaw prawnych ingerencją w swobodę²⁰. Taką rangę już w 1867 r. w prawie austriackim zyskało prawo do zgromadzeń²¹.

Standard 3. Źródło i cel KPP jako instrumentu ochrony praw człowieka

Przepisy KPP mają podwójną naturę nacechowaną indywidualnie i zbiorowo. Zakładają one umieszczenie jednostki w centrum działań (1) i wyrażają przy tym troskę o godziwy i jednolity rozwój całej rodziny europejskiej (2)²².

Źródło praw typowych zawartych w KPP składa się z kilku elementów. Preambuła wymienia wśród nich: 1) tradycje konstytucyjne państw członkowskich, 2) ich zobowiązania międzynarodowe, 3) EKPC, 4) Karty Społeczne, których sygnatariuszami są UE i Rada Europy oraz 5) orzecznictwo TSUE i ETPC. Dokumenty te pozwalają na właściwe odczytanie ducha praw zawartych w KPP i ich właściwą interpretację z uwzględnieniem duchowo-religijnego i moralnego dziedzictwa Europy, nie pomijając wyjaśnień Prezydium Konwentu Europejskiego, do których przyjęcia zobowiązane są państwa sygnatariusze Karty²³.

Celem wypływającym z KPP jest konwergencja społeczna narodów UE. Karta ma służyć zacieśnieniu więzi przez wyartykułowanie wspólnych wartości

¹⁵ *Ibidem*, s. 65; Preambuła KPP.

¹⁶ C. Mik, *The Charter...*, *op. cit.*, s. 65 i nast.

¹⁷ *Ibidem*, s. 65–67.

¹⁸ A. Buk, *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*, www.arslege.pl/15/materialy-edukacyjne/27/prawa-i-wolnosci-konstytucyjne-roznice [dostęp: 5.08.2018].

¹⁹ Zob. K. Wojtyczek, *Konstytucyjny status jednostki w prawie polskim. Zagadnienia ogólne*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014, s. 92–93.

²⁰ A. Redelbach, *Natura praw człowieka. Strasburskie standardy ich ochrony*, Toruń 2001, s. 366.

²¹ Zob. P. Ruczkowski, A. Kania, *Wolność zgromadzeń w systemach prawnych Niemiec i Austrii*, „*Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*” 2017, nr 2, s. 227–238.

²² Preambuła KPP.

²³ *Ibidem*.

i wzmocnienie ochrony praw człowieka. Pozwoli to na pokojowe współzycie w przyszłości, a zarazem respektowanie odmienności wpływających z uznania różnorodności kultur i tradycji²⁴.

Standard 4. Integralność praw podstawowych z ogólnymi zasadami prawa

Język polski dla określenia norm prawnych oznaczonych w języku angielskim zwrotem *fundamental rights* używa trzech terminów: prawa człowieka, prawa zasadnicze i prawa podstawowe. Właściwie stosuje się te pojęcia zamiennie, przy czym termin „prawa podstawowe” należy do terminologii unijnej i używa się go w relacjach wewnątrzspółnotowych. Natomiast pojęcia „prawa człowieka” należy używać w relacjach międzynarodowych UE i innych niż państwa członkowskie podmiotów prawa (relacje zewnętrzne)²⁵. Pojawia się również pogląd, że termin „prawa podstawowe” nie nadaje wszystkim prawom człowieka w UE cech wartości fundamentalnych, a podkreśla tylko ich związek z polityką unijną. Oznacza to, że w KPP zostały zawarte nie tylko prawa fundamentalne, ale także osobiste, polityczne, społeczne, kulturalne, obejmujące wszystkie generacje praw człowieka²⁶.

Prawa podstawowe są normami prawnymi wchodzącymi w skład systemu prawa unijnego, które stoją na straży uprawnień jednostek (praw podmiotowych) i są determinantem zbliżania prawa krajowego i unijnego. Wiążą się one w sposób bezpośredni z ogólnymi zasadami prawa²⁷. Aktem prawnym normującym prawa człowieka w Unii jest KPP, a ta powstała przez skonsolidowanie orzecznictwa TSUE, z którego wywodzą się ogólne zasady prawa, należące do unijnego prawa pierwotnego. Ponadto literalne brzmienie art. 6 TUE wskazuje, że do ogólnych zasad prawa należy zaliczyć te prawa człowieka, które wynikają z tradycji konstytucyjnych państw członkowskich UE i są wspólne dla państw organizacji oraz prawa podstawowe znajdujące się w EKPC.

Standard 5. Godność podstawą praw człowieka

Konstrukcja Karty pozwala na interpretację godności w ujęciu wąskim jako samodzielne prawo i szerokim w formie zasady prawnej stanowiącą „faktyczne

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ K. Kaczmarczyk, *Ochrona praw człowieka w Unii Europejskiej a zobowiązania Polski w tym zakresie*, [w:] *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, C.P. Klak, Rzeszów 2005, s. 126.

²⁶ R. Kuźniar, *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2006, s. 203.

²⁷ K. Kaczmarczyk, *Ochrona...*, *op. cit.*, s. 126.

źródło²⁸ pozostałych praw podstawowych, w szczególności wskazanych w art. 1–5 zgrupowanych w tytule I *Godność*.

Godność-zasada (ujęcie szerokie) przybiera więc w prawie UE charakter nadrzędny wobec pozostałych przepisów KPP²⁹. Wykładnia praw człowieka zawartych w Karcie w sposób naruszający istotę godności jest działaniem *contra legem*. Ranga tej wartości nie dopuszcza żadnych redukcji funkcjonalnych³⁰. Godność to przede wszystkim zasada ochronna, zabezpieczająca prawa człowieka przed naruszeniem i wyznaczająca standard respektowania ich istoty³¹. Jednak jej istotę ujęto przez pryzmat koncepcji indywidualistycznej z art. 1 KPP (wąskie ujęcie)³². W związku z tym godność-prawo (art. 1 KPP) i godność-zasada są od siebie zależne. Godność człowieka objęta art. 1 KPP odnosi się do godności osoby ludzkiej (jednostki), nie zaś całej grupy społecznej³³. Zgodnie z tym przepisem jest nienaruszalna (z ang. *inviolable*, z fr. *invio- lable*, z niem. *unantastbar*³⁴). Każdy podmiot obrotu prawnego ma ją szanować i chronić (z ang. *be respected and protected*, z fr. *respectée et protégée*, z niem. *zu achte und zu schützen*³⁵).

Pierwotnie godność nie znalazła się ani w przepisach traktatowych, ani też nie przybrała formy zasady ogólnej prawa³⁶. Status elementu zasad ogólnych prawa wspólnotowego uzyskała dopiero w 2001 r.³⁷, a w orzeczeniu Trybunału Sprawiedliwości z 2004 r.³⁸ podjęto próbę jej definicji, powtarzając myśl rzecznika generalnego, według której godność to niepodlegający wartościowaniu (równy) wyraz istoty i natury człowieka, płynącej z faktu, jakim jest człowieczeństwo³⁹.

²⁸ *Karta podstawowych praw Unii Europejskiej tekst z objaśnieniami Sekretariatu Konwencji*, tłum. i wpraw. M.A. Nowicki, Zakamycze 2001, s. 17.

²⁹ *Ibidem*, s. 17–18.

³⁰ M. Borowsky, *Komentarz do art. 1*, [w:] *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, Hrsg. J. Meyer, Baden-Baden 2011, s. 118.

³¹ A. Wróbel, *Komentarz do art. 1*, [w:] *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. *idem*, Warszawa 2013, s. 50.

³² *Ibidem*, s. 45–46, 48.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Charter of Fundamental Rights – Karta praw podstawowych*, red. D. Zbijowska, Bielsko-Biała 2001, s. 16–18.

³⁵ *Ibidem*, s. 16–18.

³⁶ A. Wróbel, *Komentarz do art. 1...*, *op. cit.*, s. 41–42.

³⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 października 2001 r., C 377/08, Legalis nr 122523.

³⁸ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 października 2004 r., C 36/02, Legalis nr 67759; opinia Rzecznika Generalnego z dnia 18 marca 2004 r., C 36/02, Legalis nr 155733; zob. pkt 75, 76 i 80.

³⁹ Zob. A. Wróbel, *Komentarz do art. 1...*, *op. cit.*, s. 42–43; człowieczeństwo można rozpatrywać w dwóch aspektach – wspólnym (ludzkość) i własnym (jednostka), zob. M. Miklas, *Pojęcie godności w zachodnich koncepcjach praw człowieka*, [w:] *Karta praw podstawowych UE. Nowa szansa dla praw człowieka?*, red. W. Waclawczyk, Warszawa 2010, s. 124.

Standard 6. Prymat KPP nad prawem krajowym

Stworzeniu KPP przyswiecała chęć ujednolicenia standardu ochrony praw człowieka w państwach członkowskich UE. Standard ten w prawie unijnym powinien cechować wyższy stopień ochrony niż występujący w prawie krajowym. Zasadą jest, że interpretację i definiowanie praw podstawowych wyznacza orzecznictwo TSUE, objaśnienia Sekretariatu Konwencji oraz wykładnia EKPC, o ile przepisy konwencji zostały odwzorowane w treści Karty. Prawo krajowe stosuje się wyłącznie, gdy standard ochrony dla danego prawa podstawowego byłby niższy od wynikającego z prawa wewnętrznego⁴⁰.

Przykładem posiłkowania się przez prawo unijne wykładnią EKPC jest art. 6 KPP – prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego. Przepis ten nie precyzuje *expressis verbis* przypadków imperatywnego pozbawienia wolności. Analiza *aquis* unijnego w zakresie art. 6 KPP pozwala wywnioskować, że prawidłowa interpretacja odbywa się tu w związku z brzmieniem art. 5 EKPC⁴¹. Pozbawienie wolności jest dopuszczalne tylko w wyniku skazania sądowego, zatrzymania lub aresztowania, zgodnego z literą prawa pozbawienia wolności nieletniego, osoby przenoszącej chorobę zakaźną, osoby umyślowo chorej, alkoholika, narkomana, włóczęgi, osoby nielegalnie przekraczającej granicę państwa⁴².

Standard 7. Negatywna ochrona praw wolnościowych

Regulacja „wolności” w KPP została ujęta w sposób zwięzły, lakoniczny, syntetyczny i bazuje na utrwalonych standardach EKPC⁴³. Tytuł II KPP – *Wolności* zawiera 14 artykułów (art. 6–19), w których unormowano tzw. prawa wolnościowe (inaczej wolności⁴⁴). Literatura podkreśla konieczność wydzielenia wolności od typowych praw ze względu na różnice w sposobie materializacji i ochrony wartości w tych grupach.

Wolności są pojmowane jako pewien rodzaj równej dla wszystkich ludzi swobody, która jest wolna od ingerencji (brak konieczności materializacji konkretnego naruszenia) i tym samym nie może również wkraczać w jakąkolwiek inną wolność (drugiego człowieka i siebie samego)⁴⁵. Wolności są to pewne wzorce,

⁴⁰ M.M. Kenig-Witkowska, A. Łazowski, *Źródła prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, red. M.M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2015, s. 158–159.

⁴¹ R. Mazur, *Karta praw podstawowych UE*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, red. A. Florczak, Warszawa 2009, s. 46.

⁴² Zob. art. 5 EKPC.

⁴³ J. Sozański, *Prawa człowieka w Unii Europejskiej*, Warszawa–Poznań 2011, s. 151.

⁴⁴ K. Wojtyczek, *Konstytucyjny status...*, *op. cit.*, s. 92.

⁴⁵ J. Sozański, *Prawa człowieka...*, *op. cit.*, s. 38.

których należy przestrzegać negatywnie (zabezpieczyć przed ingerencją), a nie działać w ich zapewnieniu w sposób pozytywny⁴⁶.

Standard 8. Równość i solidarność jako wartości nadrzędne

Równość i solidarność unormowano w kolejnych tytułach Karty (III – *Równość*, art. 20–26 oraz IV – *Solidarność*, art. 27–38). Orzeczeniem Trybunału Sprawiedliwości z 1977 r. zaliczono równość w poczet ogólnych zasad prawa wspólnotowego, definiując ją jako tożsame traktowanie podmiotów będących w podobnych sytuacjach oraz brak dyskryminacji, z wyjątkiem, gdy jest to merytorycznie i kierunkowo uzasadnione⁴⁷. Zasada równości doznaje uzupełnienia przez zakaz dyskryminacji (art. 21 i 26 KPP) i ochronę tożsamości kulturowej, religijnej i językowej, która jest istotna ze względu na ponadnarodowy charakter i odmienności poszczególnych regionów UE (art. 22 KPP). Wyrazem respektowania tej zasady są instrumenty wspierające kulturę krajów i integrację między państwami członkowskim np. program Erasmus+ czy Kreatywna Europa.

Solidarność w UE nie odzwierciedla III generacji praw człowieka. Nie dotyczy ona praw ściśle kolektywnych, a jedynym prawem III generacji w tytule IV KPP jest ochrona środowiska⁴⁸. Ekologia stała się dzięki regulacji KPP częścią praw człowieka w UE, ale nie zwiększył się standard jej ochrony, który ogólnikowo wyznacza zasada zrównoważonego rozwoju⁴⁹. Unijne prawa solidarnościowe podzielone są na dwie grupy – prawa pracownicze i prawa zabezpieczenia społecznego.

Podsumowanie

Prawa człowieka stanowią podstawę dla prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa europejskiego, a w państwie, które nie przestrzega fundamentalnych wolności jednostki, nie jest możliwy należyty rozwój demokracji i gospodarki. Globalizacja sprawia, że normy prawne są tworzone nie tylko na poziomie państwowym, a coraz częściej ciężar prawodawstwa bezpośrednio oddziałującego na sytuację prawną jednostki spoczywa na ponadnarodowych i międzynarodowych organizacjach.

W artykule starano się ukazać KPP jako bazę dla wspólnej interpretacji i wzmocnionej ochrony praw człowieka w UE. Punktem wyjścia dla rozważań

⁴⁶ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015, s. 89; J. Sozański, *Prawa człowieka...*, *op. cit.*, s. 38.

⁴⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 października 1977 r., 117/76, Legalis nr 143007.

⁴⁸ R. Kuźniar, *Prawa człowieka...*, *op. cit.*, s. 205.

⁴⁹ F. Jasiński, *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 204.

stał się art. 2 TUE, który uniemożliwia przystąpienie do organizacji unijnej państwom hołdującym wartościom odmiennym niż zawarte w moralnym dziedzictwie Europy. Przykładem może stać się kasus Turcji i rozważania na temat wprowadzenia kary śmierci. Następnie wyszczególniono osiem podrzędnych wobec art. 2 TUE standardów praw człowieka, dotyczących płaszczyzny merytorycznej praw podstawowych i mających znaczenie ze względów legislacyjnych, w tym standard: 1) trzech płaszczyzn praw, wolności i zasad, 2) normatywnej postaci praw podstawowych, 3) źródła i celu KPP, 4) integralności z ogólnymi zasadami prawa, 5) godności jako podstawy praw człowieka, 6) prymatu prawa unijnego, 7) wolności w KPP, 8) wartości nadrzędnych – równości i solidarności.

Analiza powyższych standardów pozwoliła na przedstawienie gałęzi praw człowieka jako podstawy, na której opiera się dzisiaj system prawa unijnego. Jednolite przepisy europejskie zwiększają pewność prawa oraz zapewniają stabilność i komfort życia obywateli UE.

Karta praw podstawowych UE zaliczana jest do prawa pierwotnego, co nakłada na państwa członkowskie obowiązek respektowania jej postanowień (z wyłączeniem na rzecz niektórych państw). Karta w wielu miejscach bezpośrednio koresponduje z EKPC. Przepisy dotyczące praw człowieka są więc jednolite i wspólne dla wszystkich państw członkowskich UE, a rozwiązania służące ich ochronie maksymalnie zbliżone. Oddziałuje to na ustawodawstwo wykonawcze, hamuje przed nadużyciami i pomaga w reperowaniu luk systemów krajowych.

Na zakończenie należy podkreślić, że KPP nie jest tworem nowych praw, obejmuje zbiór obowiązujących już wcześniej standardów i nadaje im nowy europejski wydźwięk⁵⁰. Podkreśla tym samym zespolenie z wyznawanymi i chronionymi od wieków wartościami społeczeństwa europejskiego.

Bibliografia

Akty prawne

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz.Urz. UE z 7.09.2016 r., C 202/02).

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., nr 61, poz. 284 ze zm.).

Opinia Rzecznika Generalnego z dnia 18 marca 2004 r., C 36/02, Legalis nr 155733.

Protokół nr 30 w sprawie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej do Polski i Zjednoczonego Królestwa (Dz.Urz. UE z 9.05.2008 r., C 115/01).

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 25 marca 1957 r. (Dz.Urz. UE. z 7.09.2016 r., C 202/01).

⁵⁰ *Ibidem.*

- Traktat o Unii Europejskiej z dnia 5 lutego 1992 r. (Dz.Urz. UE. z 7.09.2016 r., C 202/01).
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 19 października 1977 r., 117/76, Legalis nr 143007.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 9 października 2001 r., C 377/08, Legalis nr 122523.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 14 października 2004 r., C 36/02, Legalis nr 67759.

Literatura

- Borowsky M., *Komentarz do art. 1*, [w:] *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, Hrsg. J. Meyer, Baden-Baden 2011, s. 94–120.
- Buk A., *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*, <https://www.arslege.pl/15/materialy-edukacyjne/27/prawa-i-wolnosci-konstytucyjne-roznice> [dostęp: 5.08.2018].
- Charter of Fundamental Rights – Karta praw podstawowych*, red. D. Zbijowska, Bielsko-Biała 2001.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2015.
- Jasiński F., *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.
- Jaśkowski M., *Konsekwencje prawne Protokołu nr 30 w sprawie stosowania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej do Polski i Zjednoczonego Królestwa*, „Zeszyty Prawnicze” 2013, nr 4.
- Kaczmarczyk K., *Ochrona praw człowieka w Unii Europejskiej a zobowiązania Polski w tym zakresie*, [w:] *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, C.P. Klak, Rzeszów 2005, s. 125–136.
- Kańska K., *Karta praw podstawowych a przestrzeganie praw człowieka przez instytucje Unii Europejskiej*, Warszawa 2003.
- Karta podstawowych praw Unii Europejskiej tekst z objaśnieniami Sekretariatu Konwencji*, tłum. i wpraw. M.A. Nowicki, Zakamycze 2001.
- Kenig-Witkowska M.M., Łazowski A., *Źródła prawa Unii Europejskiej*, [w:] *Prawo instytucjonalne Unii Europejskiej*, red. M.M. Kenig-Witkowska, Warszawa 2015, s. 143–205.
- Kenner J., *Economic and Social Rights under the EU Legal Order. The Mirage of Indivisibility*, [w:] *Economic and Social Rights under the EU Charter of Fundamental Rights – A Legal Perspective*, eds T. Hervey, J. Kenner, Oxford 2003, s. 1–26.
- Kuźniar R., *Prawa człowieka. Prawo, instytucje, stosunki międzynarodowe*, Warszawa 2006.
- Mazur R., *Karta praw podstawowych UE*, [w:] *Ochrona praw podstawowych w Unii Europejskiej. Wybrane zagadnienia*, red. A. Florczak, Warszawa 2009, s. 40–54.
- Mik C., *The Charter of Fundamental Rights. Determinants of Protective Standards*, [w:] *Fundamental Rights Protection in the European Union*, ed. J. Barcz Warszawa 2009, s. 60–79.
- Miklas M., *Pojęcie godności w zachodnich koncepcjach praw człowieka*, [w:] *Karta praw podstawowych UE. Nowa szansa dla praw człowieka?*, red. W. Waclawczyk, Warszawa 2010, s. 115–124..
- Redelbach A., *Natura praw człowieka. Strasburskie standardy ich ochrony*, Toruń 2001.
- Ruczkowski P., Kania A., *Wolność zgromadzeń w systemach prawnych Niemiec i Austrii*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2017, nr 2, s. 217–243.

- Skibińska E., *Wprowadzenie*, [w:] *Twoje prawo. Prawo Unii Europejskiej*, red. A. Flisek, wyd. 21, stan prawny: 4.05.2016, Warszawa 2016, s. V–XXI.
- Sozański J., *Prawa człowieka w Unii Europejskiej*, Warszawa-Poznań 2011.
- Wróbel A., *Komentarz do art. 1*, [w:] *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. *idem*, Warszawa 2013, s. 28–54.
- Wojtyczek K., *Konstytucyjny status jednostki w prawie polskim. Zagadnienia ogólne*, [w:] *Prawo konstytucyjne*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014, s. 87–106.
- Zajadło J., *Jaka aksjologia praw człowieka?*, „Państwo i Prawo” 2019, nr 11, s. 3–29.
- Zajadło J., *Standardy praw człowieka – uniwersalne czy relatywne?*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 32, s. 415–435.

Streszczenie

Standardy praw człowieka w Unii Europejskiej

Prawa podstawowe w systemie prawnym Unii Europejskiej zostały podniesione do rangi źródeł prawa pierwotnego. Uznano w ten sposób znaczenie ochrony praw człowieka dla rozwoju wspólnoty europejskiej. W obecnej sytuacji społeczno-politycznej wydaje się pożądane przypomnienie i usystematyzowanie standardów praw człowieka, które swój szczególny wydźwięk zyskały po wejściu w życie Karty praw podstawowych UE. Artykuł prezentuje podział na standardy nadrzędne i osiem standardów podrzędnych praw człowieka.

Słowa kluczowe: standardy praw człowieka, Karta praw podstawowych UE, współpraca UE

Abstract

Standards of human rights in the European Union

Fundamental rights in the European Union legislation have been elevated to the source of EU primary law. Two decades ago, it was recognized the importance of cooperation in the field of human rights protection for the development of the EU. In the present socio-political situation, it seems desirable to recall and systematize the standards of human rights, which gained special resonance after coming into force the EU Charter of Fundamental Rights. This article presents the eight standards of human rights.

Key words: standards of human rights, EU Charter of Fundamental Rights, EU cooperation